

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГОРИН ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ

УДК 336:364.05

**ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Андрущенко Володимир Леонідович,
Національний університет
Державної податкової служби України,
професор кафедри податків та оподаткування

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Тропіна Валентина Борисівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри фінансів

кандидат економічних наук, доцент
Дем'янчук Ольга Іванівна,
Національний університет
«Острозька академія»,
завідувач кафедри фінансів

Захист відбудеться «___»_____ 2010 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11, корпус 11, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, Майдан Перемоги, 3.

Автореферат розісланий «___»_____ 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

М. П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціальні гарантії як невід’ємна детермінанта демократично-правової соціальної держави є інструментом вияву розподільчої функції державних фінансів і об’єктивно необхідним елементом системи забезпечення суспільного добробуту. Без соціальних гарантій та механізмів їхньої реалізації неможливо досягти суспільної стабільності, соціальної злагоди між різними верствами населення та, зрештою, піднесення економіки. Розвиток системи соціальних гарантій свідчить про посилення соціальної орієнтації економічних систем.

Визначальний чинник забезпечення соціальних гарантій та досягнення на цій основі соціальної безпеки – наявність необхідного обсягу фінансових ресурсів. Незважаючи на те, що фінансове забезпечення соціальних гарантій передбачає використання багатьох джерел фінансування, його основу мають формувати ресурси держави. Однак насправді зростання видатків держави на надання соціальних гарантій не супроводжується відповідним покращенням показників задоволення основних соціальних інтересів громадян України. У сучасних умовах перед владою особливо гостро постали проблеми, пов’язані із загальним низьким рівнем матеріального добробуту населення, неефективністю системи соціальних трансфертів, зниженням якості й доступності суспільних благ у сфері освіти, охорони здоров’я, культури та ін. Такі проблеми виникли як через недостатність обсягів фінансування соціальних гарантій, так і через застосування неефективних форм та методів використання коштів. З огляду на це актуальним питанням у сучасних умовах залишається реформування вітчизняної моделі фінансового забезпечення соціальних гарантій відповідно до суспільних очікувань і економічних можливостей держави та підвищення її дієвості щодо досягнення соціальної безпеки. Його ж вирішення потребує проведення ґрунтовних наукових досліджень.

Вагомий внесок у теоретичне й емпіричне дослідження питань державного фінансового забезпечення соціальних гарантій зробили зарубіжні вчені, серед яких слід назвати І. Бентама, Дж. Гелбрейта, Л. Ерхарда, Дж. Кейнса, С. Кузнеця, Т. Мальтуса, А. Маршалла, Дж. С. Мілля, А. Мюллер-Армака, В. Парето, В. Петті, А. Пігу, Дж. Роулза, П. Самуельсона, С. Сісмонді, М. Фрідмана, Ф. фон Візера і Ф. фон Хайека. Аналізом цієї проблематики на даний час за кордоном займаються науковці Г. Браун, Дж. Вейт-Вілсон, М. Ніхаус, Ф. Нойман, Дж. Сакс, А. Сен, С. Р. Тейбор.

На сучасному етапі питання забезпечення соціальних гарантій населенню за рахунок фінансових ресурсів держави і його відповідності критеріям соціальної безпеки стали предметом дослідження у працях вітчизняних вчених В. Андрущенка, Ю. Архангельського, А. Баланди, С. Батажок, Н. Борецької, С. Буковинського, О. Василика, О. Величка, В. Гейця, І. Гнибіденко, О. Кириленко, В. Кравченка, Є. Крихтіна, Е. Лібанової, І. Луїніної, О. Макарової, В. Мандибури, Л. Момотюк, О. Новікової, В. Опаріна, К. Павлюк, В. Паламарчука, О. Пищуліної, Д. Полозенка, В. Федосова, П. Шевчука, С. Юрія й ін., а також російських науковців Л. Абалкіна,

В. Бобкова, Н. Волгіна, В. Івашова, С. Кадомцевої, І. Караваєвої, В. Левашова, Н. Рімашевської, Г. Сілласте, Л. Циркаевич та Г. Шахової.

Проте незважаючи на значну увагу, яку приділяють дослідники питанням функціонування соціальних гарантій як складової системи забезпечення соціальної безпеки, фінансові аспекти цієї проблематики потребують подальших досліджень. У сучасних умовах виникла необхідність у комплексному дослідженні практики забезпечення соціальних гарантій за рахунок фінансових ресурсів держави та здійсненні оцінювання її впливу на досягнення соціальної безпеки, що може стати передумовою для вдосконалення як соціальної, так і фінансової політики України.

Важливість та актуальність вказаних проблем, науково-теоретична цінність і практична значущість та корисність їхнього вирішення зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою частиною науково-дослідних робіт, які виконуються колективом кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету відповідно до планової комплексної теми «Фінансова політика в стратегії соціально-економічного розвитку України» (номер державної реєстрації 0105U000861), у межах якої дисертантом запропоновано комплекс заходів щодо вдосконалення державного фінансового забезпечення соціальних гарантій для підвищення соціальної безпеки.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретичних засад та здійсненні аналізу діючої практики державного фінансового забезпечення соціальних гарантій, а також у розробці на цій основі практичних рекомендацій з питань його вдосконалення для суттєвого підвищення соціальної безпеки.

Досягнення вказаної мети передбачає виконання таких *завдань*:

- поглибити розуміння сутності соціальних гарантій і внести уточнення в їхню класифікацію, а також визначити роль цих гарантій у розвитку соціальної держави;
- сформулювати теоретичні засади фінансового забезпечення соціальних гарантій за рахунок фінансових ресурсів держави та встановити його значення у досягненні соціальної безпеки;
- проаналізувати сучасну практику планування розмірів соціальних гарантій і формування фінансових ресурсів на їхнє забезпечення;
- дослідити практику забезпечення матеріального добробуту населення й державного фінансування соціальних гарантій споживання суспільних благ;
- узагальнити та розширити наукові підходи до оцінювання рівня соціальної безпеки й ефективності видатків держави на її забезпечення;
- розробити комплекс заходів щодо вдосконалення порядку формування фінансових ресурсів держави на забезпечення соціальних гарантій;
- скласти науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення методів та напрямків державного фінансування соціальних гарантій для підвищення рівня задоволення суспільних інтересів і досягнення соціальної безпеки.

Об'єктом дисертаційного дослідження є соціальні гарантії як елемент соціальної безпеки та їхнє фінансове забезпечення.

Предмет дослідження – економічні відносини, які виникають у процесі державного фінансового забезпечення соціальних гарантій при дотриманні критеріїв соціальної безпеки.

Методи дослідження. Основу дисертаційної роботи становить сукупність загальнонаукових і спеціальних прийомів та методів дослідження. У першому розділі застосовано діалектичні й формально-логічні, системні та структурні методи, історичні підходи, що сприяло реалізації концептуальної єдності дослідження. При обґрунтуванні категорійно-поняттєвого апарату використано метод наукових абстракцій і аналогій. У другому розділі застосовано економіко-статистичні методи дослідження, аналіз та синтез, узагальнення, індукцію і дедукцію, порівняння, групування, спостереження, прийоми середніх та відносних величин. У дисертації широко використовується графічний метод для наочного ілюстрування досліджуваних явищ і процесів.

Теоретичну основу дисертації формують фундаментальні положення світової економічної та фінансової науки, висновки, узагальнення й розробки сучасних вітчизняних і зарубіжних вчених, а також провідних фахівців з питань забезпечення соціальних гарантій за рахунок фінансових ресурсів держави, які вміщені у монографічній, спеціальній та періодичній літературі, матеріалах наукових і науково-практичних конференцій.

Інформаційно-нормативною базою дослідження є Конституція України, законодавчі й нормативно-правові акти України, дані Міністерства фінансів України, Пенсійного фонду України та інших фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Комітету з питань бюджету Верховної Ради України і матеріали Державного комітету статистики України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному системному підході до дослідження проблем державного фінансового забезпечення соціальних гарантій для досягнення соціальної безпеки. У цьому контексті дослідження підпорядковане провідній ідеї, яка полягає в обґрунтуванні бюджетних технологій фінансового забезпечення соціальних гарантій з урахуванням соціогуманітарного підходу та національних особливостей України.

Найважливіші результати дисертаційної роботи, які містять наукову новизну і виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

– сформовано комплексний підхід до розкриття державного фінансового забезпечення соціальних гарантій з таких позицій: як явище – сукупність грошових потоків, організованих та спрямованих державою на задоволення соціальних потреб громадян відповідно до соціальних стандартів та можливостей економіки; за матеріальним змістом – як реалізований на основі наукових принципів процес формування доходів держави та їхнього використання відповідно до системи соціальних стандартів на забезпечення матеріального добробуту населення і надання йому суспільних послуг; за формою вияву – як сформовані за результатами оцінювання соціальних потреб

громадян доходи держави й відповідні їм видатки, визначені на основі соціальних стандартів та соціальних гарантій, а також фінансових нормативів бюджетної забезпеченості. Такий підхід допоможе розкрити теоретичну сутність, встановити практичне значення державного фінансування соціальних гарантій і забезпечити його ефективне використання з метою досягнення соціальної безпеки;

– розроблено формульний підхід для виявлення кореляційного зв'язку між рівнем соціальної безпеки й обсягами державного фінансування соціальних гарантій, а також доведено доцільність використання інтегрального коефіцієнта оцінювання залежності динаміки індикаторів соціальної безпеки від обсягів видатків держави на фінансування соціальних гарантій, що необхідно здійснювати при коригуванні державної фінансової політики;

удосконалено:

– підхід до класифікації соціальних гарантій та напрямків їхнього фінансування: фінансування соціальних гарантій матеріального добробуту і фінансування соціальних гарантій споживання суспільних послуг. При застосуванні такого підходу стає можливим обґрунтування взаємозв'язку державного фінансового забезпечення соціальних гарантій та соціальної безпеки;

– трактування сутності поняття «соціальна безпека» в контексті соціогуманітарних ідеалів як реалізованого через організаційно-правові форми, фінансові методи, інструменти й важелі стану, при якому забезпечено нейтралізацію існуючих і попередження потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз соціальним інтересам окремої особи й суспільства загалом, а також кількісну та якісну реалізацію цих інтересів на економічно обґрунтованому і суспільно прийнятному рівні з метою подальшого розвитку держави;

– методику оцінювання рівня соціальної безпеки держави шляхом доповнення переліку її індикаторів певними коефіцієнтами, а саме: співвідношення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, середньої заробітної плати по області й державі загалом, частка домогосподарств з житловою площею нижчою від норми, рівень видатків зведеного бюджету на культуру у ВВП. При використанні такої методики враховується вплив чинників мінімального рівня та міжрегіональної диференціації оплати праці, а також ступеня задоволення житлових і культурних потреб при розрахунку інтегрального коефіцієнта соціальної безпеки.

набуло подальшого розвитку:

– оцінювання ефективності державних видатків на забезпечення соціальних гарантій у контексті запровадження коефіцієнтів результативності видатків та якісного результату. Це дасть змогу оцінити як кількісний, так і якісний рівень задоволення суспільних потреб та сприятиме коригуванню державою фінансової політики у сфері соціальних гарантій.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані й обґрунтовані у дисертаційній роботі теоретичні положення, висновки і пропозиції, які розроблено на основі проведеного дослідження концептуальних засад, прагматики та проблематики державного фінансового забезпечення

соціальних гарантій, поглиблюють теорію і практику, дають змогу визначити напрями його вдосконалення для досягнення соціальної безпеки.

Отримані в дисертаційній роботі результати використані у практичній діяльності Департаменту фінансів охорони здоров'я та соціальних програм Міністерства фінансів України у процесі аналізу практики фінансового забезпечення соціальних гарантій і розробки стратегічних заходів щодо його вдосконалення (довідка № 31-19010-02 від 6 жовтня 2009 р.), Департаменту з питань науки та гуманітарних питань Рахункової палати України при підготовці висновків щодо виконання Державного бюджету України стосовно оцінювання ефективності використання бюджетних коштів на фінансування соціальних гарантій (довідка № 05-23/178 від 14 грудня 2009 р.), Управління праці та соціальної політики Тернопільської міської ради при підготовці пропозицій щодо вдосконалення практики надання соціальних допомог (довідка № 2456 від 10 жовтня 2009 р.), у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-24/2872 від 28 грудня 2009 р.).

Особистий внесок автора. Наукові результати і висновки, які виносяться на захист, отримані автором самостійно. Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею.

Апробація результатів дисертації. Основні науково-практичні положення дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на тематичних наукових семінарах кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету і наукових конференціях, зокрема на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми розвитку економіки і підприємництва в Україні в контексті міжнародних інтеграційних процесів» (м. Тернопіль, 26–27 травня 2005 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті» (м. Тернопіль, 23–24 лютого 2006 р.); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та освіта – 2006» (м. Дніпропетровськ, 23–31 січня 2006 р.); науковій конференції професорсько-викладацького складу «Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період» (м. Тернопіль, 13 квітня 2006 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених (м. Тернопіль, 22–23 лютого 2007 р.); науковій конференції професорсько-викладацького складу «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період» (м. Тернопіль, 18 квітня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (м. Тернопіль, 18 квітня 2007 р.); науковій конференції професорсько-викладацького складу «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період» (м. Тернопіль, 16 квітня 2008 р.); науковій конференції професорсько-викладацького складу «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи» (м. Тернопіль, 15 квітня 2009 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 15 наукових працях загальним обсягом 5,64 д. а., з яких 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях (2,91 д. а.), 9 – у збірниках праць за матеріалами

науково-практичних конференцій (1,69 д. а.). Окремі висновки і положення дисертації використано при підготовці колективної монографії «Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій» (авторський внесок становить 1,04 д. а.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 279 сторінок друкованого тексту. Основний зміст роботи викладено на 189 сторінках, список використаних джерел налічує 271 найменування на 26 сторінках. Дисертація містить 11 таблиць на 11 сторінках та 24 додатки на 63 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У розділі 1 «Теоретичні засади державного фінансового забезпечення соціальних гарантій та соціальної безпеки» комплексно досліджено еволюцію, економічну сутність соціальних гарантій та їхню роль у розбудові соціальної держави, охарактеризовано місце соціальних гарантій у системі соціальної безпеки і розкрито концептуальні засади їхнього фінансового забезпечення за рахунок фінансових ресурсів держави.

На основі дослідження еволюції методологічних підходів до визначення необхідності й ролі соціальних гарантій і з урахуванням напрацювань вітчизняної та зарубіжної економічної науки й діалектичного методу дослідження явищ, категорій і понять сформульовано комплексний підхід до пояснення об'єктивних характеристик та матеріального виразу соціальних гарантій як невід'ємної детермінанти демократично-правової соціальної держави, інструменту вияву розподільчої функції державних фінансів й об'єктивно необхідної складової системи забезпечення суспільного добробуту.

У дисертації подано власне трактування поняття соціальних гарантій з урахуванням вимог системного підходу: за сутністю соціальні гарантії розглянуто як об'єктивне економічне поняття, що відображає сукупність економічних та організаційно-правових відносин між державою, суб'єктами господарювання і населенням щодо задоволення соціальних потреб останніх на суспільно прийнятному та економічно можливому рівні з метою забезпечення гармонійного розвитку кожного члена суспільства; за матеріальним змістом соціальні гарантії є законодавчо закріпленим мінімальним суспільно прийнятним рівнем доходу відповідно до основних соціальних груп населення і рівнем споживання суспільних послуг.

Обґрунтовано доцільність здійснення класифікації соціальних гарантій за ознаками, які вказують на їхню роль у досягненні соціальної безпеки: а) за характером впливу на загрози соціальній безпеці; б) відповідно до дії на окремі аспекти соціальної безпеки. За першою ознакою соціальні гарантії поділено на превентивні (спрямовані на попередження загроз соціальній безпеці) та реабілітаційні (спрямовані на зменшення масштабів і мінімізацію негативних наслідків загроз соціальній безпеці, які вже реалізувалися). За другою ознакою соціальні гарантії погруповано таким чином: гарантії матеріального добробуту,

які характеризують рівень задоволення первинних потреб людини, необхідних для її нормальної життєдіяльності; гарантії споживання суспільних послуг, які характеризують рівень задоволення нематеріальних потреб особи і пов'язані із забезпеченням інтелектуального та духовно-культурного розвитку індивіда.

Доведено, що соціальні гарантії відіграють розподільчо-регулюючу роль, оскільки масштаби їхнього розвитку визначають параметри розподільчих процесів, а також роль важеля забезпечення суспільної стабілізації й безпеки (сприяють згладжуванню соціальних суперечностей, досягненню соціальної стабільності). Вказано на тісний взаємозв'язок між соціальними гарантіями і соціальною безпекою, у зв'язку з чим наголошено, що розвиток системи державного фінансового забезпечення соціальних гарантій має передбачати досягнення соціальної безпеки як окремого індивіда, так і суспільства загалом.

З огляду на мету фінансового забезпечення соціальних гарантій, у роботі здійснено теоретичне узагальнення положень наукових досліджень щодо розуміння сутності соціальної безпеки, у результаті чого доведено існування двох концептуальних підходів до її трактування: «управлінського» (соціальна безпека – це сукупність певних заходів) та «ситуаційного» (соціальна безпека – це стан захищеності соціальних інтересів суб'єкта). Аргументовано, що соціальну безпеку доцільно розглядати не як певну діяльність, результати якої наперед невідомі, а як її наслідок. Вказано на переваги застосування другого підходу і сформульовано власне визначення соціальної безпеки.

У роботі обґрунтовано, що політика державного фінансового забезпечення соціальних гарантій в контексті досягнення соціальної безпеки має відповідати таким вимогам:

- концентрації фінансових ресурсів держави на задоволенні життєво важливих соціальних інтересів. Сформовано перелік пріоритетних соціальних інтересів, а також доведено, що в процесі узгодження соціальних інтересів суспільства та економічних можливостей держави закладаються основи системи соціальних гарантій та їхнього фінансового забезпечення;

- достатності державного фінансування для забезпечення нейтралізації або відвернення загроз соціальним інтересам. У зв'язку з цим сформульовано перелік найбільш небезпечних загроз соціальній безпеці, виникнення яких пов'язане з недоліками політики державного фінансового забезпечення соціальних гарантій. Встановлено недостатність теоретичних досліджень проблем побудови системи критеріїв та індикаторів соціальної безпеки;

- система фінансового забезпечення соціальних гарантій за рахунок ресурсів держави має розвиватися як складова дієвого фінансового механізму досягнення соціальної безпеки. Крім цього, вказано, що реалізація стратегії і тактики забезпечення соціальної безпеки має передбачати також формування відповідного організаційного і правового базису.

З'ясовано, що фінансове забезпечення соціальних гарантій досягається за посередництва багатьох ланок фінансової системи: бюджетів різних видів та фондів соціального страхування, які належать до складових державних фінансів; грошових фондів суб'єктів господарювання; фондів особистого і майнового страхування; фінансів домогосподарств. До того ж вказано, що

основу фінансового забезпечення соціальних гарантій мають формувати фінансові ресурси держави. При цьому наведено власне визначення поняття «державне фінансове забезпечення соціальних гарантій» і виокремлено його основні принципи.

Узагальнення положень наукових досліджень з питань фінансового забезпечення дало змогу обґрунтувати доцільність виокремлення бюджетного фінансування, соціального страхування і державного кредитування як форм державного фінансового забезпечення соціальних гарантій. На основі критичного аналізу розроблених підходів сформульовано власне визначення поняття бюджетного фінансування соціальних гарантій, а також аргументовано, що соціальне страхування – самостійна форма державного фінансового забезпечення соціальних гарантій, яка поєднує в собі загальні й індивідуальні ознаки.

З урахуванням запропонованого підходу до класифікації соціальних гарантій обґрунтовано необхідність виокремлення таких двох консолідованих напрямків їх державного фінансування: соціальних гарантій матеріального добробуту та соціальних гарантій споживання суспільних послуг.

У розділі 2 «Практика державного фінансового забезпечення соціальних гарантій у контексті сталого розвитку суспільства» здійснено аналіз практики планування розмірів соціальних гарантій та формування фінансових ресурсів на їхнє забезпечення, досліджено стан і розглянуто тенденції державного фінансування соціальних гарантій матеріального добробуту та соціальних гарантій споживання суспільних послуг у контексті їхньої відповідності критеріям соціальної безпеки.

Встановлено, що при визначенні розмірів соціальних гарантій в Україні враховуються передусім економічні можливості зведеного бюджету, а не реальна потреба у коштах на задоволення суспільних потреб. Через це, показники соціальних стандартів, які застосовуються при плануванні державних видатків на забезпечення соціальних гарантій, суттєво нижчі за економічно обґрунтовані. Водночас, звернуто увагу на недоліки методики визначення прожиткового мінімуму, зокрема на: а) застосування у розрахунках застарілої структури споживчого кошика, відповідно до якої більше, ніж половину споживчих витрат становить придбання продуктів харчування (критичним, за різними оцінками, вважається рівень від 30% до 50% сукупних витрат); б) неврахування у структурі прожиткового мінімуму витрат на сплату податку з доходів фізичних осіб; в) ігнорування регіональних особливостей ціноутворення на товари і послуги, які враховуються при визначенні прожиткового мінімуму. Крім цього, при наданні певних видів соціальної допомоги використовується показник рівня забезпечення прожиткового мінімуму (гарантований мінімум), який залишається у 4–5 разів нижчим від офіційно визначеного розміру основного соціального стандарту. Зважаючи на це та враховуючи існування додаткових обмежень при призначенні окремих видів соціальних трансфертів, держава реально гарантує окремим категоріям громадян можливість отримання соціальних виплат на рівні 15–20% від прожиткового мінімуму.

Проведене дослідження практики планування видатків держави на забезпечення соціальних гарантій споживання суспільних послуг свідчить про застосування недосконалої методики визначення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, які встановлюються не шляхом прямого розрахунку згідно із соціальними стандартами, а на основі загального прогнозного обсягу бюджетних видатків, який припадає на одного одержувача відповідної суспільної послуги. До того ж акцентовано на необхідності вдосконалення практики використання коригуючих коефіцієнтів до фінансового нормативу бюджетної забезпеченості, оскільки їхній перелік має фрагментарний характер, а розрахунок здійснюється на основі даних попередніх періодів, унаслідок чого на прогнозні показники переноситься дія суб'єктивних чинників минулого.

Вказано на обмежене застосування державних цільових програм при фінансуванні соціальних гарантій за рахунок коштів зведеного бюджету. Причинами цього є недоліки в їхній розробці й низька результативність реалізації. До основних недоліків використання цільових програм при фінансуванні соціальних гарантій зараховано: надмірну кількість програм та непрофесійність їхньої розробки; вибіркового характеру реалізації цільових програм і несистематичність їхнього фінансування. Через це, цільові програми у сфері соціальних гарантій здебільшого мають декларативний характер та не виконуються, а більше, ніж 2/3 з них недофінансовується.

Зазначено, що динаміка обсягів фінансових ресурсів, які спрямовуються державою на фінансування соціальних гарантій, відображає їхнє значне зростання. Так, у 2004–2008 рр. видатки зведеного бюджету і соціальних позабюджетних фондів на фінансування соціальних гарантій збільшилися більше, ніж у 3,3 разу до 318,2 млрд. грн., або до 33,5% ВВП (табл. 1). При цьому провідна роль у фінансовому забезпеченні соціальних гарантій належить зведеному бюджету держави, частка відповідних видатків якого в середньому за 2004–2008 рр. становила 58,1–62,8% від загального обсягу фінансування.

Таблиця 1

Динаміка сукупних номінальних видатків держави на фінансове забезпечення соціальних гарантій в Україні у 2004–2008 рр.

Показники	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.
Видатки зведеного бюджету України на фінансування соціальних гарантій, млрд. грн.	55,37	89,78	107,3	131,16	185,43
Видатки (власні) соціальних позабюджетних фондів, млрд. грн.	39,98	53,12	68,33	87,69	132,79
Видатки держави на фінансування соціальних гарантій, всього, млрд. грн.	95,35	142,90	175,63	218,85	318,22
Видатки держави на фінансування соціальних гарантій, % до ВВП	27,63	32,37	32,28	30,70	33,48

У роботі виявлено суттєву залежність рівня матеріального добробуту громадян від обсягів і динаміки державного фінансування відповідних соціальних гарантій. Водночас, встановлено, що у фінансованих за рахунок бюджетів галузях економіки у сфері оплати праці зберігаються негативні деформації, які суперечать принципам соціальної безпеки, а саме:

а) невідповідність мінімальної заробітної плати прожитковому мінімуму та недостатній, згідно з критеріями соціальної безпеки, рівень середньої заробітної плати у бюджетній сфері; б) збереження не виправданої міжгалузевої і міжпосадової диференціації оплати праці; в) девальвація вартості кваліфікованої праці.

З'ясовано, що для непрацездатних громадян фінансові ресурси держави – це головне джерело матеріального добробуту. Результати проведеного аналізу свідчать, що у 2002–2008 рр. видатки бюджетів усіх рівнів на фінансування соціальних трансфертів зросли більше, ніж у 6,3 разу (11,26 млрд. грн. у 2002 р. та 71,41 млрд. грн. у 2008 р.), а їхня питома вага у загальних обсягах соціальних трансфертів населенню збільшилася з 16,7% у 2002 р. до 22,1% у 2008 р.). Найвищими темпами (у 8,9 разу за 2002–2008 рр.) відбулося зростання видатків на матеріальне забезпечення пенсіонерів, зумовлене значним підвищенням пенсійних виплат за різними програмами, а також необхідністю збалансування бюджету Пенсійного фонду України. Видатки зведеного бюджету України на соціальну допомогу і соціальне забезпечення сім'ї, дітей та молоді у 2002–2008 рр. збільшилися у 8,7 разу та становили 11,58 млрд. грн. Однак ефективність таких соціальних трансфертів є низькою. Внаслідок цього відбувається розпорошення бюджетних коштів і простежується низький рівень адресності й дієвості соціальних трансфертів щодо покращення матеріального добробуту вразливих верств населення та вирішення проблеми бідності.

Визначено, що поряд з бюджетними коштами важливим джерелом формування матеріального добробуту непрацездатних громадян залишаються фінансові ресурси позабюджетних фондів соціального страхування, власні кошти яких на фінансування соціальних трансфертів за 2002–2008 рр. зросли майже у 5,5 разу і досягли 132,8 млрд. грн. Таким чином, сумарно за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих у сфері державних фінансів, формується більше, ніж половина обсягів соціальних трансфертів населенню, причому вони набувають щораз більшого значення (від 52,6% у 2002 р. до 63,2% у 2008 р.).

Наголошено, що один з критеріїв соціальної безпеки та водночас важливий аспект матеріального добробуту людини – це задоволення її житлових потреб. Проведений аналіз показав, що спостерігається суттєве звуження участі держави у забезпеченні реалізації житлових інтересів громадян. До того ж визначено, що програми забезпечення населення житлом через їхнє значне недофінансування мають переважно декларативний характер. Отже, на основі отриманих результатів констатовано, що спостерігається самоусунення держави від вирішення житлової проблеми і гарантування відповідного аспекту соціальної безпеки.

Результати аналізу практики державного фінансового забезпечення споживання суспільних послуг дають підстави стверджувати, що:

- зведений бюджет держави є важливим джерелом фінансування суспільних послуг в Україні й набуває щораз більшого значення;

- незважаючи на суттєве зростання видатків зведеного бюджету держави на освіту, охорону здоров'я та соціальну допомогу, культуру у 2002–2008 рр.,

вони залишаються значно нижчими за мінімально необхідні як відповідно до критеріїв соціальної безпеки, так і з огляду на практику зарубіжних країн;

- через недостатність фінансування у галузях, які надають суспільні послуги, зберігається нераціональна структура витрат;

- порівняльне оцінювання динаміки бюджетних видатків та результатів діяльності галузей економіки, які надають суспільні послуги підтвердило неефективність використовуваних методів їхнього фінансування.

У розділі 3 «Удосконалення державного фінансового забезпечення соціальних гарантій у контексті підвищення соціальної безпеки» оцінено можливість запозичення зарубіжного досвіду щодо державного фінансового забезпечення соціальних гарантій для застосування у вітчизняній практиці і запропоновано комплекс практичних пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення планування, формування й використання фінансових ресурсів держави на забезпечення соціальних гарантій з метою підвищення рівня соціальної безпеки.

Вказано, що у світовій практиці функціонують три основні моделі фінансового забезпечення соціальних гарантій матеріального добробуту: ліберальна, консервативна і соціал-демократична. З огляду на високий рівень міжгалузевої диференціації оплати праці та низьку ефективність системи соціальних трансфертів нашу державу зараховано до категорії країн з ліберальною моделлю. Водночас питома вага соціальних трансфертів у ВВП (32–35%) і доходах населення (36–38%), що можна простежити в Україні, характерна для країн із соціал-демократичною моделлю.

Стратегічним орієнтиром розвитку вітчизняної моделі фінансового забезпечення соціальних гарантій матеріального добробуту визначено підвищення ефективності використання фінансових ресурсів держави через забезпечення адресності соціального захисту й реформування соціальної допомоги. У цьому контексті рекомендовано розширити застосування тих видів соціальної допомоги, які спрямовані на становлення «економічної самостійності» особи для реального довгострокового вирішення проблеми бідності та досягнення соціальної безпеки у згаданій сфері.

На основі дослідження зарубіжного досвіду фінансового забезпечення соціальних гарантій споживання суспільних послуг сформульовано рекомендації щодо доцільності запровадження:

- непрямих методів фінансування освіти (освітні гранти, пільгове кредитування) з метою відновлення ринкової конкуренції на ринку освітніх послуг при збереженні фінансової підтримки з боку держави;

- обов'язкового медичного страхування як додаткового джерела фінансового забезпечення охорони здоров'я;

- непрямих методів фінансування культури (гранти, спільне державно-корпоративне фінансування, парафіскальні заходи), що забезпечить врахування відповідних суспільних інтересів і, відповідно, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

У дисертації встановлено, що стратегічними напрямками вдосконалення державного фінансового забезпечення соціальних гарантій мають стати:

- покращення планування та прогнозування потреби у фінансових ресурсах на забезпечення соціальних гарантій;
- диверсифікація методів і важелів формування фінансових ресурсів, які спрямовуються державою на забезпечення соціальних гарантій;
- оцінювання ефективності використання державних коштів з метою покращення управлінських рішень щодо державного фінансового забезпечення соціальних гарантій.

Акцентовано, що вихідним пунктом вдосконалення прогнозно-планової роботи щодо фінансового забезпечення соціальних гарантій має бути перегляд методики встановлення основних соціальних стандартів з метою їхнього наближення до обґрунтованих розмірів. При цьому уточнено, що зміни до методики розрахунку прожиткового мінімуму передбачатимуть проведення таких дій, а саме: часткову відмову від використання нормативного методу й заміну його комбінованим нормативно-статистичним методом визначення розмірів прожиткового мінімуму; врахування регіональних відмінностей у формуванні цін на товари і послуги шляхом встановлення відповідних коригуючих коефіцієнтів, визначених на основі оцінювання відхилення регіональних показників від загальнодержавних; на період диспаритету неоподаткованого і прожиткового мінімумів врахування при визначенні розмірів останнього витрат на сплату податку з доходів фізичних осіб.

У роботі обґрунтовано доцільність розробки соціального бюджету як плану формування і використання фінансових ресурсів на забезпечення соціальних гарантій, який дає змогу оцінити рівень соціального навантаження на економіку. До того ж, наголошено на необхідності його лімітування (встановлення гранично допустимих співвідношень обсягів соціального бюджету та ВВП), оскільки надмірний рівень соціальних видатків загрожує зниженням макроекономічної динаміки, виникненням низки проблем економічного й соціального характеру, а недостатній обсяг соціального бюджету свідчатиме про низький рівень задоволення суспільних інтересів.

Аргументовано, що важливий напрямок вдосконалення прогнозно-планової роботи у сфері фінансового забезпечення соціальних гарантій – застосування методів економіко-математичного моделювання динаміки фінансових ресурсів, які спрямовуються державою на їхнє фінансування. З огляду на це, побудовано прогнозну модель обсягів видатків держави на фінансування соціальних гарантій у 2010–2014 рр. Результати моделювання дають підстави прогнозувати стійке зростання номінальних видатків зведеного бюджету держави на фінансування соціальних гарантій (237,1 ± 33,88 млрд. грн. у 2010 р. і 392,5 ± 45,08 млрд. грн. у 2014 р.) та відповідних видатків позабюджетних фондів соціального страхування (207,9 ± 20,11 млрд. грн. у 2010 р. і 626,8 ± 26,76 млрд. грн. у 2014 р.). Крім цього, зазначено, що для всіх побудованих моделей характерне високе значення коефіцієнта кореляційного зв'язку ($R_{min} = 0,9883$; $R_{max} = 0,9924$), що підтверджує їхню адекватність та придатність для складення економічних висновків.

Оскільки близько 60% ресурсів зведеного бюджету держави і понад 90% видатків позабюджетних фондів соціального страхування спрямовуються на

фінансування соціальних гарантій, автором окреслено основні резерви їхнього наповнення: встановлення помірної-прогресивної шкали оподаткування доходів громадян; перерозподіл фіскального навантаження зі сплати внесків на соціальне страхування від роботодавців до працюючих; вдосконалення акцизного оподаткування шляхом розширення переліку підакцизних товарів; запровадження обов'язкового медичного страхування як додаткового до бюджетних коштів джерела фінансування охорони здоров'я.

У дисертації доведено необхідність розробки дієвої методики оцінювання ефективності державних видатків на надання суспільних послуг, яка дала б змогу скласти висновки щодо достатності обсягів фінансування, з одного боку, та дієвості механізму використання коштів – з іншого. Водночас рекомендовано проводити розрахунок таких показників: коефіцієнта результативності видатків (співвідношення між обсягом наданих суспільних послуг і витратами, пов'язаними з їхнім наданням), який визначає вплив екстенсивних чинників на результуючий показник; коефіцієнта якісного результату видатків (співвідношення корисного (очікуваного) результату від суспільної послуги до загальних обсягів їхнього надання), який відображає ефект від здійснення державних витрат.

Оцінювання залежності рівня соціальної безпеки від динаміки видатків держави на фінансування соціальних гарантій запропоновано здійснювати з використанням відповідного інтегрального коефіцієнта:

$$E_{GE} = \sum_{i=1}^n \frac{\Delta I_i}{\Delta Q_{GE_i}} \times \frac{Q_{GE_i}}{Q_{E_i}} \times K_i,$$

де E_{GE} – коефіцієнт впливу (ефективності) державних видатків на гарантування соціальної безпеки;

ΔI_i – зміна i -го індикатора рівня соціальної безпеки за аналізований період;

ΔQ_{GE_i} – зміна обсягів державних видатків на забезпечення соціальних гарантій, які визначають параметри i -го індикатора стану соціальної безпеки;

Q_{GE_i} – обсяги державних видатків на забезпечення соціальних гарантій, які визначають параметри i -го індикатора стану соціальної безпеки;

Q_{E_i} – загальний обсяг видатків з усіх джерел на забезпечення соціальних гарантій, які визначають параметри i -го індикатора рівня соціальної безпеки;

$$K_i = f\left(\frac{Q_{E_i}}{Q_{E_i} + M_{Q_e} + F_{ne}}\right) - \text{показник важливості чинника фінансування у}$$

формуванні i -го індикатора соціальної безпеки, визначення якого можливе при застосуванні експертних методів оцінювання.

Пояснено, що перша складова формули оцінює динаміку відповідних індикаторів соціальної безпеки залежно від зміни видатків держави на забезпечення конкретного її напрямку, друга – визначає питому вагу державних коштів у загальних обсягах фінансових ресурсів з усіх джерел та призначена для збалансування розрахованого коефіцієнта ефективності відповідно до ролі держави у забезпеченні конкретного напрямку соціальної безпеки, а третя –

вказує на ступінь впливу чинника фінансування для відповідного індикатора соціальної безпеки.

В дисертаційному дослідженні обґрунтовано, що використання наведеної вище формули дасть змогу на належному рівні здійснювати оцінювання залежності рівня соціальної безпеки від динаміки видатків держави на фінансування соціальних гарантій.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне і практичне узагальнення та запропоновано нові шляхи вирішення актуальних наукових проблем державного фінансового забезпечення соціальних гарантій. Це дало підстави скласти такі висновки і пропозиції теоретичного й практичного характеру:

1. На підставі систематизації різних підходів науковців до трактування сутності соціальних гарантій доведено правомірність їхнього розгляду як невід'ємної детермінанти демократично-правової соціальної держави, інструменту вияву розподільчої функції державних фінансів та необхідної складової системи забезпечення суспільного добробуту. Водночас зазначено, що у вітчизняній економічній науці соціальні гарантії розглядаються як комплексне поняття, яке має фінансове, соціально-економічне, соціогуманітарне, організаційне і правове пояснення. Встановлено, що особливість фінансового підходу до розуміння соціальних гарантій полягає в їхньому визначенні як сукупності економічних відносин щодо розподілу фінансових ресурсів для забезпечення фізичного й духовного розвитку людини на суспільно прийнятному рівні. Крім цього, доповнено перелік ознак класифікації соціальних гарантій такими, які дають змогу зробити акцент на ролі соціальних гарантій у досягненні соціальної безпеки та розширити інформаційну базу для управління ними. Розкрито розподільчо-регулюючу роль соціальних гарантій, а також з'ясовано їхнє призначення у досягненні суспільної стабілізації й безпеки.

2. З урахуванням результатів узагальнення підходів науковців до визначення змісту та структури державного фінансового забезпечення соціальних гарантій запропоновано його розглядати комплексно з таких позицій: як явище, за матеріальним змістом і за формою вияву. Виокремлено форми державного фінансового забезпечення соціальних гарантій, до яких зараховано бюджетне фінансування, соціальне страхування й державне кредитування. При цьому рекомендовано соціальне страхування трактувати як особливу, самостійну форму державного фінансового забезпечення соціальних гарантій. Згідно з розробленим у дисертації підходом до класифікації соціальних гарантій, окреслено такі консолідовані напрямки їхнього фінансування: соціальних гарантій матеріального добробуту і соціальних гарантій споживання суспільних послуг.

3. Проведений на основі запропонованої класифікації соціальних гарантій аналіз сучасних тенденцій їхнього державного фінансового забезпечення дав змогу довести важливу роль держави у досягненні соціальної безпеки.

З'ясовано, що за рахунок фінансових ресурсів зведеного бюджету держави і позабюджетних соціальних фондів забезпечується більше, ніж половина сукупних доходів населення, а бюджетні кошти – основне джерело фінансування соціальної сфери. Водночас встановлено, що значними дисбалансами, характерними для вітчизняної моделі державного фінансового забезпечення соціальних гарантій, є: збереження надмірної міжгалузевої, міжтериторіальної й міжпосадової диференціації оплати праці, в тому числі у бюджетній сфері; неефективність системи соціальних трансфертів; невідповідність критеріям соціальної безпеки обсягів видатків держави на забезпечення діяльності соціальної сфери; невідповідність між динамікою обсягів фінансування і результатами діяльності установ соціальної сфери; нераціональна структура видатків бюджетних установ; відсутність фінансових стимулів для підвищення результативності та якості роботи закладів соціальної сфери.

4. На основі світового досвіду встановлення соціальних гарантій обґрунтовано необхідність вдосконалення методики визначення прожиткового мінімуму шляхом використання при його розрахунку комбінованого нормативно-відносного методу. Вартість критичного набору продуктів харчування рекомендовано розраховувати за відповідними нормами оцінювання фізіологічних потреб, а загальний розмір основного соціального стандарту – в його потрійному розмірі. Це дасть змогу спростити методику встановлення прожиткового мінімуму й усунути дію суб'єктивного чинника при оцінюванні витрат на придбання непродовольчих товарів.

5. Аргументовано, що потребує вдосконалення методика визначення нормативу бюджетної забезпеченості шляхом врахування впливу на його розміри динаміки споживчих цін, зміни мережі установ та персоналу, а також варто ширше використовувати при його розрахунку державні соціальні стандарти. При цьому доведено необхідність активізації діяльності щодо розробки державних соціальних стандартів у соціальній сфері.

6. Обґрунтовано доцільність відновлення складання соціального бюджету, яке слід проводити як у межах одного бюджетного періоду, так і на середньострокову перспективу. Наголошено, що його розробка дасть змогу здійснювати динамічний аналіз та прогнозування обсягів фінансування соціальних гарантій, забезпечити системність соціальної політики, її узгодженість з макроекономічними показниками і програмою соціально-економічного розвитку держави. Крім цього, аргументовано, що необхідно запровадити механізм лімітування соціальних видатків через встановлення їхніх граничних рівнів у співвідношенні з ВВП. З урахуванням зарубіжного досвіду запропоновано граничні максимальне й мінімальне значення соціального бюджету визначати у розмірі відповідно 33–36% від ВВП та 20–22% від ВВП.

7. Для забезпечення приросту фінансових ресурсів, які спрямовуються на фінансування соціальних гарантій, визнано за доцільне вжиття таких заходів: забезпечення детінізації економіки шляхом удосконалення оподаткування доходів і майна; впровадження цільових надбавок до ставок акцизного збору на

окремі товари, розширення переліку підакцизних товарів за рахунок комплементів алкогольних напоїв; вдосконалення спрощеної системи оподаткування шляхом впровадження щорічного коригування розмірів єдиного та фіксованого податків відповідно до динаміки споживчих цін; повернення до прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб шляхом використання трьох-чотирьох ставок податку з незначною амплітудою коливань (у межах 5%), що відповідатиме засадам соціальної справедливості; перенесення фіскального навантаження зі сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування від працедавців на працюючих осіб, оскільки існуючий диспаритет між ними у формуванні фінансової бази пенсійного страхування не відповідає сучасній практиці провідних країн ЄС; впровадження цільових «культурних» податків (на послуги копіювання і на обороти з продажу чистих носіїв інформації) та застосування парафіскальних методів фінансування суспільних послуг у сфері культури.

8. Доведено, що з метою вдосконалення методів і напрямків фінансування соціальних гарантій потрібно вжити таких заходів: реформування системи соціальної допомоги через посилення адресності соціального захисту, ширше використання форм соціальної підтримки, спрямованих на стимулювання «економічної самостійності» особи; реформування системи соціальних пільг шляхом ліквідації фінансово незабезпечених категоріальних пільг, перехід від категоріальних до адресних пільг, розширення практики надання пільг у грошовій формі щодо окремих видів суспільних послуг; застосування непрямих методів фінансування соціальної сфери, зокрема пільгового освітнього кредитування, фінансування здобуття освіти з використанням грантів та спільного державно-приватного фінансування культурних проєктів; запровадження «глобального» бюджетування вищих навчальних закладів; запровадження обов'язкового медичного страхування, що сприятиме посиленню зв'язку між обсягами фінансування охорони здоров'я і результатами діяльності галузі.

9. Констатовано, що доцільно при оцінюванні ефективності використання бюджетних коштів використовувати запропонований у роботі коефіцієнт ефективності, який дає змогу визначити вплив екстенсивних й інтенсивних чинників на зміну обсягів надання суспільних благ, та інтегральний коефіцієнт залежності рівня соціальної безпеки від обсягів державного фінансування соціальних гарантій. До того ж рекомендовано впровадити важелі індивідуального стимулювання працівників закладів соціальної сфери до покращення результатів роботи через вдосконалення методики оплати праці.

Вищеподані висновки і пропозиції сприятимуть вдосконаленню державного фінансового забезпечення соціальних гарантій та досягненню соціальної безпеки в країні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій : Монографія. / [О. П. Кириленко, О. І. Тулай,

Т. О. Кізима та ін.] ; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль : Екон. думка, 2008. – 376 с. (дисертанту належить підрозділ 3.4 «Місцеві бюджети в системі фінансового забезпечення соціальних гарантій: вплив на соціальну безпеку» обсягом 1,04 д. а.).

Публікації у наукових фахових виданнях:

2. Горин В. Вдосконалення методики і практики планування соціальних гарантій як передумова забезпечення соціальної безпеки / В. Горин // Інноваційна економіка. – 2009. – № 3. – С. 159–170.

3. Горин В. Зарубіжний досвід державного фінансового забезпечення виробництва культурних благ: висновки для України / В. Горин // Світ фінансів. – 2009. – № 2. – С. 155–160.

4. Горин В. Концептуальні засади фінансового забезпечення соціальних гарантій / В. Горин // Світ фінансів. – 2009. – № 3. – С. 97–106.

5. Горин В. Практика застосування соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям в контексті подолання бідності в Україні: реалії та проблеми / В. Горин // Фінансова система України : зб. наук. праць / наук. ред. І. Д. Пасічник. – Острог : Нац. ун-т «Острозька академія», 2005. – С. 29–36.

6. Горин В. Сутність соціальної безпеки: фінансові та організаційно-правові аспекти / В. Горин // Світ фінансів. – 2007. – Вип. 4. – С. 52–57.

Публікації в інших виданнях:

7. Горин В. П. Соціальна допомога в Україні: проблеми та напрями реформування / В. П. Горин // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми розвитку економіки і підприємництва в Україні в контексті міжнародних інтеграційних процесів» / відп. ред. О. С. Білоус. – Тернопіль : Ін-т економіки і підприємництва, 2005. – С. 20–21.

8. Горин В. Соціальні гарантії в системі індикаторів фінансової безпеки держави / В. Горин // Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті». Ч. 2 / відп. за вип. Г. Л. Монастирський. – Тернопіль : Екон. думка, 2006. – С. 93–95.

9. Горин В. Теоретико-методологічні засади соціальних гарантій / В. Горин // Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Наука та освіта – 2006» / відп. ред. К. О. Біла. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. – С. 29–32. – (Т. 8 : Економічні науки).

10. Горин В. Реалії забезпечення соціальних гарантій в Україні / В. Горин // Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу «Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період» / відп. ред. С. І. Юрій. – Тернопіль : ТНЕУ, 2006. – С. 45–50.

11. Горин В. Проблеми вибору вітчизняної моделі соціальної безпеки держави / В. Горин // Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених / відп. за вип. Г. Л. Монастирський. – Тернопіль : Екон. думка, 2007. – С. 93–96.

12. Горин В. Проблеми фінансового забезпечення соціальних гарантій / В. Горин // Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку

України в постстабілізаційний період» / відп. ред. С. І. Юрій. – Тернопіль : ТНЕУ, 2007. – С. 44–48.

13. Горин В. Доходи населення в системі індикаторів соціальної безпеки держави / В. Горин // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» / відп. ред. С. І. Юрій. – Тернопіль : ТНЕУ, 2007. – С. 49–51.

14. Горин В. Соціальна допомога як інструмент подолання бідності / В. Горин // Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період» / відп. ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – С. 29–32.

15. Горин В. Фінансове забезпечення духовно-культурних благ в контексті безпечного розвитку суспільства / В. Горин // Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи» / відп. за вип. О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – С. 16–22.

АНОТАЦІЯ

Горин В. П. Державне фінансове забезпечення соціальних гарантій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2010.

У дисертації проведено дослідження теорії і практики державного фінансового забезпечення соціальних гарантій у контексті його відповідності критеріям соціальної безпеки. Встановлено сутність та розглянуто роль соціальних гарантій як інструменту вияву розподільчої функції державних фінансів, з'ясовано їхнє місце у системі соціальної безпеки. Узагальнено теоретичні підходи до розкриття змісту державного фінансового забезпечення соціальних гарантій, виділено його основні принципи і визначено структуру.

Проаналізовано проблеми діючого механізму формування фінансових ресурсів на забезпечення соціальних гарантій населенню в Україні. З'ясовано роль держави у формуванні матеріального добробуту населення, а також досліджено практику державного фінансування соціальних гарантій споживання суспільних послуг. Проведено оцінювання достатності державного фінансування соціальних гарантій для досягнення соціальної безпеки.

Складено рекомендації щодо вдосконалення вітчизняної практики державного фінансового забезпечення соціальних гарантій. За допомогою економіко-математичного моделювання зроблено середньостроковий прогноз динаміки видатків держави на фінансування соціальних гарантій. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення формування фінансових ресурсів на забезпечення соціальних гарантій та оцінювання ефективності видатків держави на досягнення соціальної безпеки.

Ключові слова: соціальні гарантії, прожитковий мінімум, соціальна безпека, соціальні інтереси, критерії соціальної безпеки, фінансове

забезпечення, бюджетне фінансування, соціальне страхування, матеріальний добробут, суспільні послуги.

АННОТАЦІЯ

Горин В. П. Государственное финансовое обеспечение социальных гарантий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2010.

В диссертации проведено исследование теории и практики государственного финансового обеспечения социальных гарантий относительно его соответствия критериям социальной безопасности. Раскрыта сущность и рассмотрена роль социальных гарантий как инструмента проявления распределительной функции государственных финансов, а также определено их место в системе социальной безопасности. Усовершенствованы подходы к классификации социальных гарантий в части ее дополнения признаками, подчеркивающими роль социальных гарантий в обеспечении социальной безопасности.

На основе анализа различных точек зрения предложен авторский подход к раскрытию сущности социальных гарантий как социогуманитарного понятия. Обоснованы теоретические подходы к определению содержания государственного финансового обеспечения социальных гарантий, сформулированы его основные принципы и установлено структуру. Выделены источники, формы и направления государственного финансового обеспечения социальных гарантий в соответствии с предложенным признаком их классификации.

Проанализированы проблемы действующего механизма формирования финансовых ресурсов на обеспечение социальных гарантий населению в Украине. Обосновано необходимость совершенствования методики разработки основных социальных стандартов и планирования бюджетных расходов на финансирование социальных гарантий.

Раскрыта роль государства в формировании материального благосостояния населения, а также исследована практика государственного финансирования социальных гарантий потребления общественных услуг. Проведена оценка достаточности государственного финансирования социальных гарантий для обеспечения социальной безопасности. С помощью сравнительного анализа динамики государственных расходов на формирование материального благосостояния населения и предоставления ему общественных услуг и индикаторов социальной безопасности доказано необходимость реформирования системы финансового обеспечения социальных гарантий.

Указано, что следует принять меры по совершенствованию методики оценки уровня социальной безопасности в части дополнения ее показателями, использование которых позволяет учесть влияние факторов минимального уровня и межрегиональной дифференциации оплаты труда, а также степени

удовлетворения культурных потребностей при расчете интегрального коэффициента социальной безопасности.

По результатам изучения зарубежного опыта составлены рекомендации, направленные на усовершенствование отечественной практики государственного финансового обеспечения социальных гарантий. С помощью экономико-математического моделирования сделано среднесрочный прогноз динамики расходов государства на финансирование социальных гарантий. Разработаны предложения по усовершенствованию формирования финансовых ресурсов на обеспечение социальных гарантий и оценке эффективности расходов государства на обеспечение социальной безопасности.

Ключевые слова: социальные гарантии, прожиточный минимум, социальная безопасность, социальные интересы, критерии социальной безопасности, финансовое обеспечение, бюджетное финансирование, социальное страхование, материальное благосостояние, общественные услуги.

ANNOTATION

Goryn V. P. State Financial Providing of Social Guarantees. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in the field of Economic Sciences by speciality 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2010.

The thesis is dedicated to the research of the theory and practice of the state financial providing of social guarantees in the context of its accordance to social security criteria. The essence of social guarantees are set and its role as an instrument of distributive function of state finances is investigated, and also their place in the system of social safety are shown. Theoretical approaches of determination of the state financial providing of social guarantees are generalized, its basic principles and structure are selected.

The problems of mechanism forming of financial resources on providing of social guarantees to population in Ukraine are analyzed. The state role in financing of population financial welfare are analyzed, and also practice of the state financing of social guarantees of public services consumption are explored. The estimation of sufficientness of the state financing of social guarantees for providing of social security is conducted.

On the basis of foreign experience the recommendations in relation to the improvement of domestic practice of the state financial providing of social guarantees are formulated. With the help of economic-mathematical modeling the medium-term prognosis of dynamics of the state financing of social guarantees are done. Suggestions in relation to the improvement of forming mechanism of financial resources on providing of social guarantees are offered, and also suggestions in relation to the improvement of evaluation of efficiency of the government spending on providing of social safety are proposed.

Key words: social guarantees, living minimum, social security, social interests, criteria of social safety, financial providing, budgetary financing, social insurance, financial welfare, public services.

**Підписано до друку 14.04.2010 р.
Формат 60x90 1/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюванні.
Облік.-видав. арк. 0,9. Умов. друк. арк. 0,9. Зам. № Н10-10
Тираж 150 прим.**

**Видавництво ТНЕУ «Економічна думка»
46020 Тернопіль, вул. Львівська, 11
тел. (0352) 43-22-18, факс (0352) 43-24-40**